

Ekkoriban fordítások vagy fordítások egybedolgozásai álltak csupán a hazai olvasók rendelkezésére. A nagy távolság ugyanis Európa más államainak polgárai számára is szinte leküzdhetetlen nehézséget okozott, ráadásul az elzárkózás az 1870-es évekig eleve lehetetlenné tette a közvetlen benyomásokat. Ennek ellenére a magyar nyelvű forrásokban Japán – és a többi távol-keleti ország – szórványszerű említése korainak mondható, hiszen Apáczai Csere János 1653-as kiadási évszámú enciklopédiájában már felsorolta nevüket. A kötet erénye, hogy először gyűjti össze azokat az összefüggő, Japánnal kapcsolatos magyar írásokat, amelyek még a szakemberek számára is sok újdonságot jelenthetnek. Világosan nyomon követhető a megismerés változása: kezdetben a földrajzi-hajózási viszonyok, a vallási különbségek, a térítés lehetőségei voltak fontosak, később a szokások és a társadalom felépítésének megismerése, a gazdasági viszonyok és a japán kultúra jellegzetességei mé-

lyítették el az európai tudást. Ennek következtében a Távolság-Kelet az önálló földrajzi vagy vallási munkák mellett a legfontosabb kézikönyvekbe is bekerült, melyek a kor színvonalán álló tudást közvetítették a hazai olvasók számára. A kezdeteknél ott található az első hazai általános és családi lapok, valamint a tudományos folyóiratok közleményei is, a szerzők között pedig olyan jelentős nevek szerepelnek, mint Bajza József, Lukácsék János, Sámi Lajos vagy Hunfalvy János.

Az első kötet szemelvényei ugyan közvetített ismeretekkel szolgálnak, hatásuk azonban a reformkortól kezdve folyamatos, írónk, költőink műveiben tetten érhető. Teljessé a következő kötetek teszik majd, melyek a helyszínen szerzett ismeretek világába vezetnek az olvasót.

CZAKÓ JENŐ

*(Szerkesztette Buda Attila,
Ráció Kiadó, Budapest, 2010,
476 oldal, 3900 Ft)*

Művészet

LIGETI GYÖRGY *Válogatott írásai*

Nehéz könyv, nehéz zenéről. A 2006-ban elhunyt Ligeti György megke-

rülhetetlen név a kortárs komolyzenében, általában a zenetudományban. Rendkívüli mesterségbeli tudáson és műveltségen alapuló művészetét nemigen lehet szavakba ön-

teni, a komponista életútja, igazán 20. századi sorsa viszont regénybe kívánczik, kezdve az öt gyermekkorában ért hatásoktól, melyekből művészetete is kivirágzott.

Nem szórakoztató regénybe illik ez az életpálya, sokkal inkább olyan szerző tollára, akit a sokféle, összetartozó identitás (zsidóság, erdélyiség, magyarság, közép-európaiság, európaiság) és a jellem kifinomult intelligenciája és erős igazságérzete sem hoz zavarba. Meg is talál-

tuk az ideális szerzőt, ez pedig maga Ligeti György; e könyv azonban messze esik a regénytől. Tanulmányokból, visszaemlékezésekből, előadásokból, hosszabb-rövidebb ismertetésekben áll össze ez a vaskos munka, tematikus fejezetekből, melyeken belül a megírás sorrendjében következnek Ligeti mester írásai. A hozzá méltó precizitással készült könyv alapjául az összegyűjtött írások kétkötetes német nyelvű kiadása szolgált, a fordító és válogató, Kerékfy Márton mégis hatalmas vállalkozás kiváló megvalósítója lett, melyet az egész könyv gondossága, igényessége és az általa összeállított bibliográfia is bizonyít.

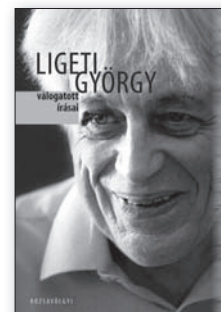
A könyvből rengeteg ismeret szerezhető nemcsak Ligeti zenéjéről, de a magyar zenei hagyományról, az erdélyi magyar-román népzene gyö-

kereiről, Bartók és más nagyságok munkáiról, s mindez Ligeti szemzőgéből és sajátos logikája szerint. Az elődökről és kortársakról szóló, gyakran a technikai-formai részletekben is elmerülő fejezetek mellett

kiemelkedően érdekes az „új zenéről” szóló rész, melyben az elektronikus zenéről, a számítógép alkalmazásáról is olvashatunk (természetesen a keletkezés idejétől nem elvonatkoztatva) rendkívül érdekes gondolatokat.

Ligeti a filmrajongók számára is legendás

figura, zenéjét a zseniális Stanley Kubrick használta fel több filmjében; ez átütő meglepetést és megrendítő hatást különösen a *2001: Űrodüsszeiában* okozott. E lenyűgöző látványvilágú és különös ritmusú filmben Johann Strauss, Richard Strauss és Hacsaturján művei mellett vonultak be a film-történetbe Ligeti kortárs remekei, s ha e művek felcsendülnek valahol, akaratlanul is Kubrick képsorait társítjuk hozzájuk. Az áradó, hőmpölygő, ezernyi összetett rétegben vibráló-vonagló, feszültséggel és méltósággal teli, bonyolult zene teljesen megváltoztatta a nézők filmzenével kapcsolatos elvárásait és a kortárs zenével kapcsolatos, addig inkább negatív előítéleteit. Ez a „felfedezés” Kubrick érdeme, aki egyébként a könyvnek még a név-

mutatójában sem szerepel (nyilván ez sem véletlen).

Persze Ligeti munkái finoman szólva is a filmtől teljesen függetlenül keletkeztek, a filmbe kerülés körülményeitől elvonatkoztatva azonban tény, hogy a kultuszhoz nagyban hozzájárul a filmes reprezentáció. Magukról e közismertté vált művekről, így például a *Lux aeterna*-ról vagy az *Atmosphères*-ről fontos, adatgazdag (ön)elemzéseket olvashatunk, műhelytitkokkal, elméleti megfontolásokkal. A kommentárok és szinopszisok kitűnő lehetőséget adnak egy zeneszerző módszertani és elméleti munkásságának megismerésére.

Egy szorgalmas, fegyelmezett és tudatos művész írásából kapunk egy hiánypótló magyar nyelvű válogatást, s közelebb kerülhetünk ahhoz a bölcs mesterhez, akinek a 20. század második felének legkülönbözőbb, leghidegrázósabb szellemhangjait köszönhetjük.

KÉPES GÁBOR

(Szerkesztette és fordította Kerékfy Márton, Rózsavölgyi és Társa, Budapest, 2010, 476 oldal, 5990 Ft)

Zenei hálózatok

A *Zenei hálózatok* című tanulmánykötet két, látszólag egymástól távol álló terület, az online hálózatok, valamint a zene találkozására során fel-

lépő szintézisek, metamorfózisok és anomáliák elemzésére vállalkozik. A könyv legálisan letölthető pdf formátumban a kiadó honlapjáról, a szöveghez való ingyenes hozzáférés ténye azonban nem meglepő, ha tudjuk, hogy az *Új média re:mix* sorozatban jelent meg.

A hálózat kutatás irányából közelítve elmondhatjuk, hogy a Karinthy Frigyes *Láncszemek* című novellájában bemutatott „hatlépésnyi távolság” elmélet óta a téma magyar recepciója kiegészült azzal, hogy Barabási Albert-László 2003-ban megjelentette a *Behálózva* című könyvet, majd a jelen kötet még teljesebbé tette a diskurzust. A zenei irányzatok és a köréjük szerveződő közösségek irányából közelítve pedig elmondhatjuk, hogy évtizedenként megjelenik egy olyan magyar kötet, amely a zenéről való beszéd lehetőségeit a kor jellegzetességeire reflektálva és hitelesen mutatja be, és ezzel rögtön alapművé is válik. Az 1990-es évek könnyűzenei diskurzusát Szőnyi Tamás kötetei, *Az új hullám évtizede 1-2.* fémjelzték, míg a 2000-es évekre Kömlödi Ferenc *Fénykatedrálisa* nyomta rá a bélyegét.

A *Zenei hálózatok*knak talán van esélye arra, hogy a fenti két munkát kultuszműként kövesse a sorban. Tófalvy Tamás bevezető tanulmánya oly módon vizsgálja a zenei közösségek és a közösségi média kapcsolatát, hogy közben kitér a digita-

lizálás és az mp3 formátum megjelenésének következtében a zeneiparban lezajló változásokra, illetve a közönség web 2.0-ás kontextusban megfigyelhető reakciójára is. Gelegonya Edina *Ez nem az a tizenöt perc* című szövege a YouTube és a MySpace kontextusában újjászülető, Warhol nevével fémjelzett jelenséget vizsgálja. Olvashatunk a kötetben tárgyi, illetve virtuális világban létező zenei színterekről is. A záró írás a Creative Commons és a remix elméletével foglalkozik, egy olyan témával, amely még sokáig a művészetről szóló diskurzus egyik alapvető kérdése marad. A kötetre jellemző, hogy bátran mozog a Facebook-, Twitter-, YouTube- és a (már eltűnőfélben lévő, így véleményem szerint a szövegekben túlreprezentált) MySpace-univerzumban.

Bírálatként elmondható, hogy a kötetnek nincs egységes képe: hol nagyszerű, hol csupán leíró jellegű tanulmányok váltják egymást, a szerzők talán túl széles horizonton tekintettek körül. A *Zenei hálózatok* cím ugyanis csalóka. Egyedül az alcím képes átfogó képet adni a vizsgált területről (*Zene, műfajok és közösségek az online hálózatok és az átalakuló zeneipar korában*), azonban ez sem tartalmazza az egyik domináns témakört: a zenei szcéna

köré szerveződő szubkultúrák kérdését. Az utóbbi pedig már szétfejtíti a kötet kereteit.

Az ilyen átfogó jellegű munkák esetén a kritikus persze óhatatlanul szembesül azzal, hogy a kötet időnként olyan kitérőket tesz, melyek nem segítik a deklarált téma kifejtését; ilyen jelen esetben a szerzői preferenciáknak megfelelő zenei irányzatok, illetve az azokról folyó online vita hosszas, gyakran levonható következtetés nélküli bemutatása. Ha a válogatás saját választott nézőpontjához képest sem következetes, ami ebben az esetben igaz, akkor joggal érheti bíráló a művet. A második (*Színterek, történetek, életstílusok*) és a harmadik (*Populáris és extrém kultúrák, ideológiák*) fejezet nehezen illeszthető bele a zene és a hálózatok kapcsolatáról folytatott diskurzusba. Egy megengedőbb olvasatban persze ez a tárgy átfoghatatlan voltának is betudható. Érdekes megoldás az életrajzokban a „Ha hagyják, hip hop, funk, afro-latin, jazz, techno vagy pszichedelikus rock lemezekkel égeti porig az erősítőket” típusú mondatok szerepeltetése. Olyan, mintha a szövegek egyébként élvez-

hető tudományos nyelvezetét szeretnék a zenéről való beszéd sztereotípiáival (közvetlenség, az olvasónak való kiszólás) szétrobbantani.